

Ikke skjebnebestemt

Krigsseilerne gjorde et valg

Av Leif Vetlesen, Oslo

I et intervju i P2 i anledning utgivelsen av sin bok fra motstandskampen – «Vi valgte det vi ikke kjente» – uttalte Andreas Skartveit at sjøfolkene som var ute under krigen, ikke hadde hatt noe valg. Med andre ord at skjebnen hadde truffet valget for dem. Dette, som synes å være en utbredt oppfatning, er imidlertid en sannhet med *meget* store modifikasjoner.

Også sjøfolk ble stillet overfor et valg den 9. april 1940. Og ikke ett av de norske skip som pr. denne dato befant seg i utenriksfart og utenfor tyskernes rekkevidde, fulgte oppfordringen fra Quisling over Oslo radio om å søke nøytral, og om mulig, spansk eller italiensk havn.

Mange, sannsynligvis de fleste, sjøfolk fikk dessuten et valg nr. 2. Med unntak av Canada var både Nord- og Sør-Amerika på dette tidspunkt nøytrale, og særlig i USA var fristelsen til å gå i land og vende ryggen til en krig som sommeren 1940 allikevel så ut til å være tapt, stor. Ifølge amerikansk lov hadde utenlandske sjøfolk den gang rett til avmønstring og inntil 60 dagers opphold i land i USA. Krigskonjunktorene hadde dertil skapt stor etterspørsel etter arbeidskraft, ikke minst innenfor skipsbyggingsindustrien, som det ville være naturlig for en sjømann å søke seg til. De amerikanske myndigheter stilte seg også helt avvisende til gjentatte norske henvendelser om adgang til å registrere norske borgere som oppholdt seg i USA. Selv uten oppholdstillatelse var det derfor i denne perioden, dvs. fra våren 1940 og frem til USA selv kom med i krigen i desember 1941, forholdsvis uproblematisk for en sjømann å skaffe seg et passende og godt betalt arbeid i land.

Mange sjøfolk var faktisk også utsatt for et betydelig press i så måte. Og dette presset kom ikke bare fra norsk-amerikanske slektninger, kjærester og venner. Motstanden mot et ameri-

Ap 24/3-95
kansk engasjement i krigen i Europa var på dette tidspunkt meget sterk i USA, og amerikanere flest som sjøfolkene kom i kontakt med, la ikke skjul på sin forbauselse over at norske sjøfolk kunne velge fortsatt krigsseilas fremfor en trygg tilværelse i land i USA. De burde i hvert fall se tiden an. Slik lød det stadig i samtaler over en drink.

Antagelig må minst halvparten av sjøfolkene i Nortraship-flåten ha anløpt amerikanske havner i den aktuelle tiden, og mange av dem benyttet vel også anledningen til å ta en tilmålt ferie i land og skifte båt. Det står imidlertid fast at det tross alt bare var et lite mindretall, godt under 10 prosent, som lot seg friste til å bli værende i land. Av dem som forsvant, var det også en god del som fortsatte å seile, men med amerikanske-skip og Panamaskip, hvor hyrene lå adskillig høyere.

Alt i alt var det ikke mange sjøfolk som ikke på et eller annet tidspunkt hadde mulighet for å stikke seg vekk i et nøytralt land. Når vi likevel valgte krigsseilasen med all dens risiko og dramatik, var det vel først og fremst den sterke følelsesmessige tilknytningen til Norge, forbitnelsen over det tyske overfallet og beslutningen om ikke å svike dem der hjemme som ga utslaget.